

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Historia organizacji pozarządowych w Polsce

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Filip Pazderski, *Indeks poziomu rozwoju i stabilności organizacji obywatelskich w Polsce w roku 2017*, dostępny w internecie: isp.org.pl [dostęp 22.07.2019 r.].
- Źródło: Krystyna Rogaczewska, *Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej*, Wrocław 2015, s. 10–11.
- Źródło: Janusz Szpotański, *Towarzysz Szmaciak, czyli wszystko dobre, co się dobrze kończy (1977 r.)*, dostępny w internecie: literat.ug.edu.pl [dostęp 14.12.2021 r.].

- Źródło: *Tow. Szmaciak zadebiutuje w PR 1*, 11.01.2007 r., dostępny w internecie: press.pl [dostęp 14.12.2021 r.].
- Źródło: *Quo vadis trzeci sektorze?* – wywiad z dr Agnieszką Rymszą, 6.06.2016 r., dostępny w internecie: watchdogpfron.pl [dostęp 6.12.2021 r.].
- Źródło: *Dekret z dnia 7 lutego 1919 r. o fundacjach i o zatwierdzaniu darowizn i zapisów*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 2.04.2020 r.].
- Źródło: *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 2.04.2020 r.].
- Źródło: *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach*, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 2.04.2020 r.].

Historia organizacji pozarządowych w Polsce

Zbiórka pieniędzy w Krakowie na rzecz pomocy bezrobotnym, pod hasłem *Święty Mikołaj dla dzieci bezrobotnych*, 1936 r. Tak jak dawniej, także dziś w zbiórki publiczne angażują się aktorzy, politycy.

Zastanów się, jakie znasz akcje charytatywne, w które angażują się znane osobistości.

Źródło: NAC, domena publiczna.

Działalność społeczna i dobroczynna w Polsce jest ściśle związana z tradycją chrześcijańską średniowiecznej Europy. Założona w 1357 r. przez króla Kazimierza Wielkiego fundacja szpitalna dla górników w Bochni przetrwała do czasów II Rzeczypospolitej, kiedy to nastąpił rozwój organizacji pozarządowych w formie podobnej do funkcjonującej współcześnie.

Twoje cele

- Przedstawisz historię rozwoju sektora pozarządowego w Polsce po 1918 r.
- Wyjaśnisz wpływ organizacji pozarządowych na rozwój polskiej gospodarki oraz społeczeństwa obywatelskiego.
- Przeanalizujesz zmieniające się ramy prawne, które określały zakres funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji w Polsce.
- Scharakteryzujesz różnice w podejściu władz państwowych do organizacji pozarządowych w XX w.

Dla zainteresowanych

**Organizacje
pozarządowe w Polsce**

**Obszary działania
instytucji rządowych
i pozarządowych**

**Organizacje
pozarządowe stojące na
straży praw człowieka**

**Organizacje
pozarządowe w moim
regionie i mojej
miejscowości**

**Jak założyć organizację
pozarządową? Fundacje
i stowarzyszenia**

Przeczytaj

Początki niepodległej Polski

Polska, odzyskawszy niepodległość, odziedziczyła po państwach zaborczych trzy różne tradycje funkcjonowania organizacji społecznych. Trudności w odbudowie kraju po I wojnie światowej oraz trwające konflikty zbrojne spowodowały, że organizacje tego typu odgrywały ważną rolę w zakresie oświaty, opieki zdrowotnej itp. Dopiero z czasem państwo zaczęło przejmować ich funkcję. W kraju zniszczonym wojną i w obliczu kryzysu lat 30. organizacje społeczne nadal miały podstawowe znaczenie w dziedzinie pomocy społecznej i edukacji.

Organizacje działające w II RP

W okresie międzywojennym swoją działalność kontynuowały [fundacje](#) i towarzystwa społeczne założone w czasach zaborów, np. Towarzystwo Czytelni Ludowych. W dwudziestoleciu międzywojennym powstawały nowe [stowarzyszenia](#) i związki, które funkcjonują do dziś, m.in. Polski Czerwony Krzyż i Caritas. Istniejące wówczas stowarzyszenia i fundacje miały zazwyczaj charakter naukowy, oświatowo-kulturalny, opiekuńczy, prozdrowotny i sportowy. Pełniły bardzo ważne funkcje – np. w 1937 r. stowarzyszenia opiekuńcze prowadziły ponad 50% placówek opieki dla dzieci. W połowie lat 30. XX w. w Polsce zarejestrowanych było ponad 10 tys. stowarzyszeń i 3 tys. fundacji, spośród których najwięcej znajdowało się w Małopolsce.

Wydawanie posiłków najuboższym odbywa się również obecnie. Jakie znasz organizacje lub miejsca prowadzące taką działalność?

Źródło: NAC, L. Oberhard, domena publiczna.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego niemal wszystkie fundacje miały charakter wyznaniowo-narodowościowy (np. stowarzyszenia katolickie, żydowskie, ukraińskie). Oznaczało to, że z ich świadczeń mogły korzystać jedynie osoby określonej narodowości i wyznania.

II wojna światowa

Po wybuchu II wojny światowej polskie organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia na ziemiach wcielonych do III Rzeszy zostały rozwiązane, natomiast na obszarze Generalnej Guberni prowadziły działalność do lipca 1940 r. Kościół utracił osobowość prawną, więc wszelkie działania mogły się odbywać jedynie w konspiracji.

Wyjątkiem były komitety samopomocy i opieki społecznej powstałe po 1 września 1939 r., PCK oraz katolickie organizacje charytatywne, działające na podstawie konkordatu między Polską a Stolicą Apostolską. Funkcjonowanie stowarzyszeń możliwe było tylko w konspiracji, w której na szeroką skalę prowadzono oddolną działalność społeczną. W Generalnym Gubernatorstwie powołana została Rada Główna Opiekuńcza, zrzeszająca te organizacje, którym pozwolono na funkcjonowanie mimo ograniczonej autonomii.

Życzenia świąteczne od Polskiego Czerwonego Krzyża

Źródło: licencja: CC 0 1.0.

Przyjęcie przedstawicieli RGO przez Hansa Franka z okazji rozpoczęcia nowego roku – 1944.

Źródło: NAC, domena publiczna.

Polska Rzeczpospolita Ludowa

W początkowym okresie po II wojnie światowej działalność reaktywowało wiele [organizacji pozarządowych](#), które zaangażowały się w proces odbudowy zniszczonego kraju. Uzupełniały one działalność administracji rządowej m.in. w zakresie pomocy humanitarnej, leczenia, oświaty – prowadziły szpitale, sanatoria, szkoły i domy dziecka. Organizacje pozarządowe propagowały wartości obywatelskie i narodowe, dlatego nowe władze zaczęły je zwalczać. Począwszy od 1947 r., władze polityczne i administracyjne zlikwidowały wiele zasłużonych stowarzyszeń świeckich i kościelnych. Państwo przejęło również od PCK majątek stowarzyszenia w postaci m.in. szpitali, sanatoriów. Niekiedy, jak w przypadku zlikwidowanego w 1947 r. przedwojennego Towarzystwa „Nasz Dom”, majątek został przekazany przez władze Towarzystwu Przyjaciół Dzieci, organizacji powołanej przez [PZPR](#) w 1949 r.

W 1949 r. Lidze Kobiet nadano statut stowarzyszenia wyższej użyteczności, co pozwalało władzom na pełną kontrolę jej działalności, a narzucony stowarzyszeniu statut przewidywał, że pierwszoplanowym zadaniem organizacji jest kształtowanie świadomości politycznej kobiet, czyli działalność propagandowa. Jedną z form przejmowania kontroli nad działalnością organizacji było obsadzenie ich zarządów nowymi osobami, przychylnymi nowej władzy. Tak było m.in. w przypadku stowarzyszeń kombatanckich, z których utworzono jedną organizację – ZBOWiD.

Już w latach 50. XX w. to przedsiębiorstwa państwowe, a nie organizacje pozarządowe, zaczęły pełnić funkcje socjalne, np. organizując kolonie dla dzieci pracowników.

Po przejęciu władzy przez Stanisława Gomułkę w 1956 r. w PRL nastąpiło pewne odrodzenie stowarzyszeń. Powstały wówczas Kluby Inteligencji Katolickiej, polityczne kluby dyskusyjne oraz organizacje charytatywne w parafiach. Wśród organizacji działających w latach 70. dominowały stowarzyszenia sportowe, naukowe i oświatowo-kulturalne. W większości tych organizacji jednak nastąpił regres.

Aukcja obrazów i grafik dziecięcych na rzecz Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w 1984 r. w Warszawie. Zastanów się, czy znasz współczesne aukcje dzieł sztuki, których dochód przeznaczany jest na cele charytatywne.

Źródło: NAC, Włodzimierz Barchacz, domena publiczna.

W latach 70. powstawały spontaniczne, nieformalne inicjatywy samopomocowe, jak na przykład Komitet Obrony Robotników. Był to początek samoorganizacji społeczeństwa obywatelskiego. W latach 1982–1989 część organizacji podjęła działalność w konspiracji, podobnie jak w okresie zaborów i w czasie II wojny światowej.

III Rzeczpospolita

O powstaniu sektora pozarządowego i jego rozwoju do obecnej postaci zadecydowały dążenia ludzi do samoorganizacji, możliwości tworzenia w demokratycznym kraju społeczeństwa obywatelskiego oraz chęć pomocy najsłabszym. Między innymi utworzona została Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, organizująca corocznie zbiórkę na rzecz chorych dzieci, osób starszych oraz ochrony zdrowia.

Rok	Fundacje	Stowarzyszenia (w tym ochotnicze straże pożarne)
1992	2282	6054
1995	3817	13 376
1998	4677	28 825
2002	6169	56 737
2006	9119	76 279
2010	12 444	92 044
2014	19 304	107 876
2018	26 000	117 000

Źródło: Nowo powstające organizacje pozarządowe według form prawnych (na podstawie rejestrów KRS i REGON), publicystyka.ngo.pl [dostęp: 2.04.2020].

Zastanów się, jakie możliwości działania daje organizacjom pozarządowym państwo demokratyczne.

W pierwszym okresie III RP organizacje pozarządowe rzadko ze sobą współpracowały, przeważnie działały akcyjnie i często improwizowały. Dochodziło do poważnych nadużyć finansowych, związanych z brakiem odpowiednich uregulowań prawnych oraz procedur w przyznawaniu i rozliczaniu dotacji na realizację zadań publicznych. Zgodnie z raportem Klon/Jawor opublikowanym w 2002 r., aż 68% organizacji za poważny problem uznawało niejasne, niestabilne regulacje prawne dotyczące działań organizacji pozarządowych.

Z drugiej strony na przełomie wieków aż 55% organizacji nie prowadziło księgowości w tradycyjnym rozumieniu. Nowe podmioty trzeciego sektora opierały swoją działalność na silnej osobowości liderów, ale nie miały realnego wsparcia: rząd nie starał się wspierać ich rozwoju przez zmiany w prawie.

Organizacje pozarządowe w Polsce w XXI w.

Sytuacja organizacji pozarządowych zmieniła się na początku XXI w. w wyniku coraz bardziej dostępnych szkoleń, np. z zakresu księgowości, skutecznej promocji działań czy pozyskiwania funduszy. W większych miastach powstały ośrodki szkoleń dla NGO oferujące bezpłatne porady prawne, np. poświęcone dokonywaniu zmian w statucie organizacji. Obecnie organizacje zatrudniają fachowy personel, prowadzą wyodrębnione rachunki bankowe i szczegółowe raporty z działalności, opracowują merytoryczne i finansowe sprawozdania. Większość NGO prowadzi własne strony internetowe, które umożliwiają skuteczną promocję przedsięwzięć i misji organizacji. Istnieje możliwość korzystania z funduszy europejskich, które wymagają planowania, ustalonych reguł, zasad działania i procedur realizacji. Powstają w tym okresie nowe organizacje, jak np. Stowarzyszenie Wiosna organizujące zbiórkę dla ubogich rodzin pod nazwą Szlachetna Paczka, OTOZ Animals prowadzące schroniska dla zwierząt czy Wikimedia Polska, której celem jest upowszechnianie dostępu do wiedzy. Wzrosła też liczba środków przekazywanych stowarzyszeniom i fundacjom przez osoby prywatne, samorządy, urzędy centralne, agendy unijne. Uchwalona w 2003 r. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie stworzyła możliwość przekazywania 1% podatku dochodowego od osób fizycznych organizacjom pożytku publicznego (OPP).

Logo akcji 1% dla OPP

Źródło: Masur, domena publiczna.

Oprac. na podst.: GUS, *Bank Danych Lokalnych*, dostęp: 15.09.2021 r.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Czy działasz w jakichś organizacjach pozarządowych? Wskaż, jakie organizacje działają w twojej okolicy. Czym się zajmują?

Organizacje pozarządowe zrzeszają obecnie ponad 9 mln członków i dają 150 tys. pełnoetatowych miejsc pracy, które stanowią ok. 1,5% przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej. Daleko nam jednak do krajów zachodnich – średnia dla krajów „starej” Unii Europejskiej wynosi 5%, a w Holandii sięga nawet 10%.

Słownik

fundacja

organizacja ustanowiona aktem notarialnym przez fundatora (osobę lub firmę) dla realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych

GONGO

(ang. *Government-organized non-governmental organization*) organizacje systemowo wspierane ze środków publicznych, np. ochotnicze straże pożarne; przez cały okres PRL państwo organizowało i nadzorowało działalność społeczną obywateli – kierowało ogólnopolskimi organizacjami, finansując je, kontrolując ich cele i działalność oraz pilnując polityki kadrowej

NGO

(ang. *non-government organization*) organizacja pozarządowa, niedziałająca dla osiągnięcia zysku i niebędąca jednostką sektora finansów publicznych (art. 3 ust. 2 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie: Dz.U. z 2018 r., poz. 450)

PZPR

Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, utworzona 15 grudnia 1948 r. w wyniku połączenia Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej

stowarzyszenie

dobrowolne, samorządne, trwałe zrzeszenie o celach niezarobkowych; działalność stowarzyszenia opiera się na pracy społecznej jego członków

Linia chronologiczna

Polecenie 1

Prześledź rozwój prawodawstwa dotyczącego organizacji pozarządowych w Polsce. Zastanów się, w jakim okresie władze państwowe były najbardziej przychylne ich działalności.

Organizacje pozarządowe w czasie rozwoju prawodawstwa w Polsce

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, dlaczego – mimo obowiązywania ustaw o fundacjach i stowarzyszeniach w okresie PRL – dopiero po 1989 r. nastąpiło odrodzenie organizacji pozarządowych.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przeanalizuj dane w tabeli i wykonaj polecenia.

Rok	Liczba fundacji
1984	0
1989	300
1992	2282
1995	3817
1998	4677
2002	6169
2006	9119
2010	12444

Rok	Liczba fundacji
2014	19304
2018	26000

Oprac. na podst.: *Bank Danych Lokalnych*, dostęp: 15.09.2021 r.

Zaznacz, w którym okresie powstało najwięcej fundacji.

☐ w latach 1992–1995

☐ w latach 1984–1989

☐ w latach 1995–1998

☐ w latach 1989–1992

Zaznacz, co przyczyniło się do tego, że we wspomnianym okresie powstało najwięcej fundacji.

☐ wejście Polski do Unii Europejskiej i napływ funduszy dla organizacji pozarządowych

☐ zmiana postaw liderów organizacji i większa profesjonalizacja organizacji

☐ umożliwienie powstania fundacji dzięki odrodzeniu instytucji fundacji w ustawie z 1984 r.

☐ chęć samoorganizacji i odrodzenie społeczeństwa obywatelskiego dzięki zmianie systemu politycznego

Zapoznaj się z tekstami, a następnie wykonaj ćwiczenie.

Źródło I

((Janusz Szpotański

Towarzysz Szmaciak, czyli wszystko dobre, co się dobrze kończy (1977 r.)

Straszny miał dzień towarzysz Szmaciak.

Ach, wprost odchodził od rozumu,

kiedy uciekać musiał w gaciach

ścigany wyzwiskami tłumu.

Zewsząd sypały się kamienie,

boleśnie bijąc go w siedzenie.

Źródło: Janusz Szpotański, *Towarzysz Szmaciak, czyli wszystko dobre, co się dobrze kończy (1977 r.)*, dostępny w internecie: literat.ug.edu.pl [dostęp 14.12.2021 r.].

Źródło II

Tow. Szmaciak zadebiutuje w PR 1

Za swego głównego bohatera Szpotański wybrał towarzysza Szmaciaka (...), typowego półinteligenta z PZPR. W pierwszym odcinku poznajemy, jak dzięki intrygom i służalczości wobec przełożonych Szmaciak robi karierę za Bieruta i za Gomułki

Źródło: *Tow. Szmaciak zadebiutuje w PR 1*, 11.01.2007 r., dostępny w internecie: press.pl [dostęp 14.12.2021 r.].

Wyjaśnij, dlaczego autorytarne władze niechętnie są nastawione do społeczeństwa obywatelskiego.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

“ Dekret z dnia 7 lutego 1919 r. o fundacjach i o zatwierdzaniu darowizn i zapisów

Art. 1. Fundację można powołać do życia przez rozporządzenie między żyjącymi lub przez testament.

Art. 2. Akty, o których mowa w art. 1, o tyle tylko skutek prawny mieć będą, o ile zostaną przez właściwą władzę zatwierdzone. Z chwilą zatwierdzenia fundacja uzyskuje charakter osoby prawnej.

Art. 3. Z chwilą zatwierdzenia fundator lub jego następcy obowiązani są przekazać fundacji przeznaczony dla niej majątek.

Art. 4. Zatwierdzenie fundacji nie tamuje osobom trzecim możliwości dochodzenia praw swoich do majątku fundacyjnego na drodze sądowej.

Art. 5. Powołanie do życia fundacji przez rozporządzenie między żyjącymi może nastąpić jedynie w akcie notarialnym. W razie utworzenia majątku fundacyjnego drogą składek publicznych, przewidzianych w art. niniejszym akt przez organizatora składki zeznanym zostaje.

Art. 6. Notariusze winni składać władzy właściwej odpisy zeznanych u nich lub złożonych do nich na przechowanie aktów fundacyjnych i testamentów. Spadkobiercy fundatora i wszyscy interesowani mogą również właściwej władzy akt fundacyjny do zatwierdzenia przedstawić. (...)

Art. 9. Każda fundacja mieć będzie statut, określający: cel fundacji, czynności, do których podejmowania fundacja, jako osoba prawna, jest uprawniona i organizację zarządu.

Art. 10. Jeżeli akt fundacyjny nie zawiera statutu fundacji lub też zawiera statut wadliwy albo niedostateczny, a fundator żyje, w takim razie władza zatwierdzająca uczyni zatwierdzenie zależnym od przedstawienia statutu lub poczynienia w przedstawionym statucie zmian, stosownie do postawionych wymagań.

Art. 11. Jeżeli akt fundacyjny nie zawiera statutu fundacji lub też zawiera statut wadliwy albo niedostateczny, a fundator nie żyje, jako też gdy fundacja powstała drogą składek publicznych, władza, zatwierdzając fundację, sama statut nada, zmieni lub uzupełni.

Art. 12. Gdy inna organizacja okaże się niemożliwą lub niecelową, władza, zatwierdzając fundację, może postanowić w statucie objęcie fundacji we własny zarząd. Jeżeli fundator żyje, nastąpić to może tylko za jego zgodą.

Źródło: Dekret z dnia 7 lutego 1919 r. o fundacjach i o zatwierdzaniu darowizn i zapisów, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 2.04.2020 r.].

Zaznacz, co było potrzebne do założenia fundacji.

☐ rozporządzenie między żyjącymi w formie aktu notarialnego

☐ statut, który określa cel i sposób działania fundacji oraz organizację zarządu fundacji, w formie aktu notarialnego

☐ testament w formie aktu notarialnego

☐ wola o ustanowieniu fundacji przez fundatora w formie pisemnej, bez podpisu notariusza

☐ statut, który określa wyłącznie cel ustanowienia fundacji, w dowolnej formie pisemnej

☐ majątek przekazany przez fundatora w wysokości min. 1000 zł

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

“ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach

Art. 2

Obywatele polscy mają prawo łączyć się w stowarzyszeniach, których cele, ustrój i działalność nie sprzeciwiają się prawu i nie zagrażają bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu.

Uprawnienie to służy osobom w wieku od lat 18, o ile przepisy poniższe nie przewidują wyjątków.

Występować w charakterze założycieli, jak również wchodzić w skład zarządu stowarzyszenia, mogą tylko osoby zdolne do działań prawnych. Młodzież szkolna, z wyjątkiem młodzieży szkół wyższych, nie może należeć do stowarzyszeń.

Młodzież nieszkolna w wieku od lat 14 do 18 może, za zgodą swych pewnych opiekunów, należeć do stowarzyszeń, nie biorąc jednak udziału w głosowaniu uchwał i nie korzystając z uprawnień wyborczych.
(...)

Art. 12

Osoby w liczbie co najmniej 3, pragnące założyć stowarzyszenie zwykłe, zgłaszają o tem na piśmie powiatowej władzy administracji ogólnej miejsce przyszłej siedziby stowarzyszenia, jako bezpośredniej władzy nadzorczej, podając:

- 1) nazwę stowarzyszenia, jego cel i środki działania,
- 2) teren działalności oraz siedzibę stowarzyszenia,
- 3) swoje imiona i nazwiska oraz miejsce zamieszkania,
- 4) sposób powoływania zarządu,

- 5) sposób wstępowania i ustępowania członków,
- 6) sposób rozwiązania się stowarzyszenia. (...)

Art. 19

Osoby w liczbie co najmniej 15, względnie stowarzyszenie zwykłe liczące co najmniej 15 członków, pragnące założyć stowarzyszenie, posiadające osobowość prawną względnie uzyskać prawa takiego stowarzyszenia, wnoszą za pośrednictwem powiatowej władzy administracji ogólnej (władza rejestracyjna) o zarejestrowanie stowarzyszenia, dołączając 4 egzemplarze statutu.

Źródło: Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 2.04.2020 r.].

Ćwiczenie 5

Zaznacz, w którym okresie powstały wymienione organizacje pozarządowe.

	II RP	PRL	III RP
Polski Czerwony Krzyż	☐	☐	☐
Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta	☐	☐	☐
Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze	☐	☐	☐
Caritas	☐	☐	☐
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	☐	☐	☐
Związek Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD)	☐	☐	☐
Komitet Obrony Robotników (KOR)	☐	☐	☐
Fundacja im. Jakuba hr. Potockiego	☐	☐	☐
Stowarzyszenie Wiosna	☐	☐	☐

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi, a następnie wykonaj polecenie.

Tekst źródłowy I

“ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach

Art. 2

Obywatele polscy mają prawo łączyć się w stowarzyszeniach, których cele, ustrój i działalność nie sprzeciwiają się prawu i nie zagrażają bezpieczeństwu, spokojowi lub porządkowi publicznemu.

Uprawnienie to służy osobom wieku od lat 18, o ile przepisy poniższe nie przewidują wyjątków.

Występować w charakterze założycieli, jak również wchodzić w skład zarządu stowarzyszenia, mogą tylko osoby zdolne do działań prawnych.

Młodzież szkolna, z wyjątkiem młodzieży szkół wyższych, nie może należeć do stowarzyszeń.

Młodzież nieszkolna w wieku od lat 14 do 18 może, za zgodą swych pewnych opiekunów, należeć do stowarzyszeń, nie biorąc jednak udziału w głosowaniu uchwał i nie korzystając z uprawnień wyborczych.
(...)

Art. 12

Osoby w liczbie co najmniej 3, pragnące założyć stowarzyszenie zwykłe, zgłaszają o tem na piśmie powiatowej władzy administracji

ogólnej miejsce przyszłej siedziby stowarzyszenia, jako bezpośredniej władzy nadzorczej, podając:

- 1) nazwę stowarzyszenia, jego cel i środki działania,
- 2) teren działalności oraz siedzibę stowarzyszenia,
- 3) swoje imiona i nazwiska oraz miejsce zamieszkania,
- 4) sposób powoływania zarządu,
- 5) sposób wstępowania i ustępowania członków,
- 6) sposób rozwiązania się stowarzyszenia. (...)

Art. 19

Osoby w liczbie co najmniej 15, względnie stowarzyszenie zwykłe liczące co najmniej 15 członków, pragnące założyć stowarzyszenie, posiadające osobowość prawną względnie uzyskać prawa takiego stowarzyszenia, wnoszą za pośrednictwem powiatowej władzy administracji ogólnej (władza rejestracyjna) o zarejestrowanie stowarzyszenia, dołączając 4 egzemplarze statutu.

Źródło: Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach, dostępny w internecie: prawo.sejm.gov.pl [dostęp 2.04.2020 r.].

Tekst źródłowy II

“ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach

Art. 2

(...)

3. Stowarzyszenie opiera działalność na pracy społecznej swoich członków. Do prowadzenia swych spraw stowarzyszenie może zatrudniać pracowników, w tym swoich członków.

Art. 3

1. Prawo tworzenia stowarzyszeń przysługuje obywatelom polskim

mającym pełną zdolność do czynności prawnych i niepozbawionym praw publicznych.

2. Małoletni w wieku od 16 do 18 lat, którzy mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych, mogą należeć do stowarzyszeń i korzystać z czynnego i biernego prawa wyborczego, z tym że w składzie zarządu stowarzyszenia większość muszą stanowić osoby o pełnej zdolności do czynności prawnych.

3. Małoletni poniżej 16 lat mogą, za zgodą przedstawicieli ustawowych, należeć do stowarzyszeń według zasad określonych w ich statutach, bez prawa udziału w głosowaniu na walnych zebraniach członków oraz bez korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego do władz stowarzyszenia. Jeżeli jednak jednostka organizacyjna stowarzyszenia zrzesza wyłącznie małoletnich, mogą oni wybierać i być wybierani do władz tej jednostki.

Art. 4

1. Cudzoziemcy mający miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mogą zrzeszać się w stowarzyszeniach, zgodnie z przepisami obowiązującymi obywateli polskich.

2. Cudzoziemcy niemający miejsca zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mogą wstępować do stowarzyszeń, których statuty przewidują taką możliwość. (...)

Art. 9

Osoby w liczbie co najmniej siedmiu, zamierzające założyć stowarzyszenie, uchwalają statut stowarzyszenia oraz wybierają komitet założycielski albo władze stowarzyszenia.

Porównaj informacje zawarte w artykułach 2 oraz 12 i 19 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 27 października 1932 r. z artykułami 3, 4 i 9 obecnie obowiązującej Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach. Zaznacz w tabeli pola, dla których podane stwierdzenia są prawdziwe.

Stwierdzenie	II Rzeczpospolita	III Rzeczpospolita
Osoby w wieku 14 lat za zgodą opiekunów mogą wstępować do stowarzyszeń.	☐	☐
Siedem osób wystarczy, żeby powołać stowarzyszenie rejestrowe.	☐	☐
Stowarzyszenie zwykłe musi posiadać statut.	☐	☐
Stowarzyszenie rejestrowe musi posiadać statut.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

“ Quo vadis trzeci sektorze? – wywiad z dr Agnieszką Rymszą

W Polsce nie ma kultury wspierania organizacji. Wciąż pokutuje przeświadczenie, że skoro płacimy podatki wysokie, to państwo powinno zajmować się pomocą osobom poszkodowanym przez los i rozwiązywaniem problemów społecznych. W Stanach podatki nie są tak wysokie jak u nas. Bogaci ludzie zdają sobie sprawę, że bardziej opłaca im się wspierać organizacje, ponieważ państwo podwyższy podatki, jeśli zorientuje się, że osoby potrzebujące pomocy nie otrzymują żadnego wsparcia od organizacji i będzie musiało przejąć ich rolę.

Kolejną różnicą jest to, że tamtejsze społeczeństwo ma więcej czasu wolnego na to, by udzielać się w organizacjach. W Polsce ludzie zarabiają mniej, więc często biorą dodatkowe zlecenia czy mają dwie prace. Większość osób nie stać by zatrudniać osoby do sprzątnięcia czy opieki nad małymi dziećmi. Nie mają więc już czasu na wolontariat.

Amerykańskie społeczeństwo jest ponadto bardziej indywidualistyczne. W Polsce często rodzice, dzieci i wnukowie mieszkają w jednym mieście i sobie pomagają. Dziadkowie opiekują się wnukami. W Stanach Zjednoczonych, gdzie społeczeństwo jest bardzo mobilne, bardzo często dzieci mieszkają w innym stanie niż rodzice. Wynajmują więc opiekunki dla swoich dzieci, a dziadkowie, którzy mniej pracują bądź są już na emeryturze, mają dużo wolnego czasu. Chętnie angażują się wówczas w działalność w organizacjach.

Źródło: *Quo vadis trzeci sektor?* – wywiad z dr Agnieszką Rymszą, 6.06.2016 r., dostępny w internecie: watchdogpfron.pl [dostęp 6.12.2021 r.].

Wyjaśnij, w jaki sposób indywidualizm i mobilność amerykańskiego społeczeństwa sprzyjają powstawaniu organizacji pozarządowych.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Krystyna Rogaczewska

Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej

Spółeczeństwo obywatelskie – typ społeczeństwa, w którym obywatele zrzeszają się, powołują stowarzyszenia i innego rodzaju dobrowolne organizacje oraz podejmują różnego rodzaju działania w sferze publicznej, bez ingerencji ze strony władz państwowych, w celu osiągnięcia wspólnych celów. (...)

Dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego oraz organizacji pozarządowych, konieczne jest istnienie demokratycznego systemu, który musi mieć przede wszystkim instytucjonalne prawne gwarancje. Po wtóre, konieczne jest prawne zagwarantowanie podstawowych wolności człowieka, takich jak wolność zrzeszania, słowa, publikacji, sumienia, ochrona własności. Po trzecie, ochrona pluralistycznego modelu społeczeństwa, opierającego się na domniemaniu, iż konflikty rozstrzygane są poprzez kompromis.

Źródło: Krystyna Rogaczewska, *Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej*, Wrocław 2015, s. 10–11.

Na podstawie tekstu wyjaśnij, dlaczego organizacje pozarządowe potrzebują instytucji demokratycznego państwa prawa.

Dla nauczyciela

Autorka: Dorota Czarny

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Historia organizacji pozarządowych w Polsce

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony:

VI. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna.

Uczeń:

3) charakteryzuje główne kierunki aktywności organizacji pozarządowych w Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawia specyfikę think-tanków.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- poznaje historię rozwoju sektora pozarządowego w Polsce po 1918 r.;
- wyjaśnia rolę organizacji pozarządowych w rozwoju polskiej gospodarki oraz społeczeństwa obywatelskiego;
- analizuje zmieniające się ramy prawne, które określały zakres funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji w Polsce;
- charakteryzuje różnice w podejściu władz państwowych do organizacji pozarządowych w XX w.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- mapa mentalna;
- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Wybrana osoba rysuje na tablicy schemat mapy mentalnej, która w czasie lekcji będzie uzupełniana przez uczniów.

Faza realizacyjna

1. Podział klasy na pięć grup. Zespoły zapoznają się w przydzielonych fragmentami sekcji „Przeczytaj”:

- grupa 1 – początki niepodległej Polski i organizacje działające w II RP;
- grupa 2 – II wojna światowa;
- grupa 3 – Polska Rzeczpospolita Ludowa;
- grupa 4 – III Rzeczpospolita;
- grupa 5 – organizacje pozarządowe działające w Polsce w XXI w.

Uczniowie mają za zadanie wyszukać najistotniejsze informacje, które podczas omawiania będą wpisywać do mapy mentalnej.

2. Po wyznaczonym czasie pierwsza grupa przedstawia początki działalności pomocy społecznej i to, jak się ona odbywała – jedna osoba zapisuje na tablicy najważniejsze informacje (nawiązując do historii, gdy Polska była pod zaborami – tradycje funkcjonowania pomocy społecznej, fundacje, stowarzyszenia, podając przykłady) do pojęcia „początki

organizacji”. Po prezentacji do tablicy podchodzi druga grupa i uzupełnia informacje dotyczące II wojny światowej, potem kolejna grupa – PRL, następna grupa – III Rzeczypospolitej, a ostatnia – organizacji pozarządowych w Polsce w XXI w.

3. Praca w parach. Uczniowie analizują, jak władze państwowe podchodziły do organizacji pozarządowych na przestrzeni stu lat. Następnie uczniowie na forum klasy dyskutują, uwzględniając nie tylko zapis na tablicy, ale i wiedzę z historii Polski.

4. Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Linia chronologiczna” i wykonują dotyczące jej polecenie 1. Nauczyciel wskazuje osobę, która udzieli odpowiedzi, pozostali uczniowie mogą uzupełniać jej wypowiedź. Prowadzący koordynuje wypowiedzi w taki sposób, aby zostały wskazane zmieniające się ramy prawne, które określały zakres funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji w Polsce.

5. Nauczyciel poleca wykonanie ćwiczeń nr 1, 2, 4 i 8 z sekcji „Sprawdź się”. Po wykonaniu zadania uczniowie wspólnie omawiają odpowiedzi.

6. Chętne/wybrane osoby przedstawiają organizacje, do których należą, i opowiadają, w jaki sposób angażują się w ich działalność.

Faza podsumowująca

1. Wybrani uczniowie podsumowują lekcję i przedstawiają wnioski. Inni dokonują samooceny i oceny pracy w zespołach.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia interaktywne z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Uchwalenie dekretu o fundacjach i o zatwierdzeniu darowizn i zapisów z dnia 7 lutego 1919 r., isap.sejm.gov.pl.

Konstytucja marcowa, 17 marca 1931 r. art. 108, isap.sejm.gov.pl.

Ogłoszenie przez Prezydenta RP Prawa o stowarzyszeniach, 27 października 1932 r., isap.sejm.gov.pl.

Dekret o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach 5 sierpnia 1949 r., isap.sejm.gov.pl.

Konstytucja PRL, 22 lipca 1952 r., art. 72 ust. 1, isap.sejm.gov.pl.

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, isap.sejm.gov.pl.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, isap.sejm.gov.pl.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, isap.sejm.gov.pl.

Filip Pazderski, *Indeks poziomu rozwoju i stabilności organizacji obywatelskich w Polsce w roku 2017*, isp.org.pl, 2018.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie przed lekcją mogą zapoznać się z linią chronologiczną i na podstawie poznanych dokumentów prawnych i zmieniających się przepisów omawiać rozwijanie się organizacji pozarządowych w Polsce, zwracając uwagę na podejście władz państwowych do istniejących lub powstających organizacji.